

**Kansaneläkelaitos (Kela)
Työ- ja toimintakykyetuuksien osaamiskeskus
Kuntoutuspalvelujen ryhmä**

Kelan kuntoutuksen palvelukuvaus

Vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen moniammatillinen yksilökuntoutus – Aikuisten aistivammojen yksilökuntoutus

Kiitämme mahdollisuudesta kommentoida aikuisten aistivammojen yksilökuntoutusta koskevaa vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palvelukuvausta.

Yleiset kommentit

Kuntoutuksen yleiset tavoitteet

Kuuloliitto ry on erittäin huolissaan aikuisten kuulovammaisten kuntoutuksen tulevaisuudesta. Olemme tyrmistyneitä siitä, että uudessa aikuisten aistivammojen vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palvelukuvauksessa ei ole ollenkaan mainintaa kuulovammaisten aikuisten kuulumisesta kuntoutujan määritelmään, kuulovammaisten aikuisten kuntoutustyöryhmästä tai kuulovammaisten aikuisten palveluntuottajien vaatimuksista. Kela ilmoittaa verkkosivullaan, jolta löytyvät nyt kommentoitavana olevat palvelukuvaukset, että *"Tällä kommentointikierröksellä oleviin palvelukuvausluonnoksiin on tehty muutoksia kuntoutuspalvelujen määrissä: joistakin sairausryhmistä on poistettu aikuisten ja/tai nuorten erilliset kurssit."* Ihmettelemme, millä perusteella aikuisten kuulovammaisten vaativa lääkinnällinen kuntoutus on pudotettu pois Kelan kuntoutusvalikoimasta ja näin heikennetty kuulovammaisten aikuisten kuntoutujien oikeuksien toteutumista tulevaisuudessa.

Esitämme, että jo tällä hetkellä aikuiset kuulovammaiset saavat liian vähän muuta kuntoutusta (kuntoutusjaksot, sopeutumisvalmennus, puheterapia ym.) kuin vain yksilöllisen kuulemisen apuvälineen (kuulokoje/sisäkorvaistute). Myös tutkimustieto tuo esiin, että kuulemisen apuvälineen saamisen jälkeen kuulovammaiset aikuiset eivät saa riittävästi tukea kuulovammaisena elämiseen, kuulemisen apuvälineeseen sopeutumiseen, kommunikaation vahvistamiseen ja arjessa tarvittavien keinojen oppimiseen.

Käsityksemme mukaan viimeisen kolmen vuoden aikana oikeus järjestää aikuisten kuulovammaisten vaativaa kuntoutusta on ollut palveluntuottajalla, joka ei ole välttämättä osannut markkinoida kuntoutusta kuulovammaisten kohderyhmälle. Esitämme, että vaikka viime vuosina aikuisten kuulovammaisten kohdalla on ollut ongelmia vaativaan lääkinnälliseen kuntoutukseen hakeutumisessa, niin sen perusteella ei pidä tehdä päätelmää siitä, etteivät aikuiset kuulovammaiset tarvitsisi ollenkaan vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta.

Suomen ratifioima YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista toteaa, että vammaisten henkilöiden oikeus toimivaan kommunikaatioon ja tiedonsaantiin on turvattava. Samaten on edistettävä vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia työllistyä ja pysyä työelämässä. Sopimuksen ratifioineiden maiden on *järjestettävä, vahvistettava ja lisättävä laaja-alaisia kuntoutuspalveluja ja -ohjelmia erityisesti terveyden, työllisyyden, koulutuksen ja sosiaalipalvelujen aloilla siten, että nämä palvelut ja ohjelmat aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ne perustuvat yksilöllisten tarpeiden ja vahvuuksien monialaiseen arviointiin.*¹

Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että työikäisiä kuulovammaisia uhkaa varhainen eläköityminen, jos heidän toimintakykään ei tueta riittävästi. Työterveyslaitoksen tekemän tutkimuksen² perusteella työikäiset kuulovammaiset saavat lääketieteellisteknispainotteista tietoa kuulosta ja kuulon apuvälineistä kuulokojesovitusprosessissa, mutta työikäisten tarvitsema psyko-sosiaalinen tuki (esimerkiksi kuulovammaan sopeutuminen, häpeän käsittely, muutokset työpaikalla) kuntoutuksessa jää liian vähälle huomiolle tai puuttuu kokonaan. Myös eurooppalainen SpendToSave³ –kampanja on korostanut, että kuulonkuntoutus laajasti ymmärrettynä tulisi nähdä investointina, joka säästää yhteiskunnan kuluja ennakoivasti, kun muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarve ei kasva ennaltaehkäisevän kuntoutuksen avulla. Säästöä tulee työikäisten kuulovammaisten pidemmistä työurista, joihin suomalainen yhteiskuntakin yhä vahvemmin pyrkii. Lisäksi itsenäisen elämän jatkuminen eläkkeellä pitempään tulee nähdä yhteiskunnallisena investointina. Tutkimustiedon mukaan riittävän ajoissa ja hyvin aloitettu kuulonkuntoutus voi siirtää muistisairauden puhkeamista jopa viidellä vuodella.

EURO-CIU 2017 -symposiumissa olleessa Kelan esityksessä tuli esiin, että vuonna 2016 noin 300 kuulovammaista asiakasta sai Kelan vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta. Kelan edustaja myös kertoi, että kuntoutukseen osallistuneiden henkilöiden määrä on pysynyt vuosittain tasaisena. Symposiumiin osallistunut yleisö kommentoi Kelan esitystä muun muassa sanomalla, että useamman kuulovammaisen aikuisen kohdalla olisi tarvetta Kelan kuntoutukselle, mutta haasteena on esimerkiksi se, että kuntoutukseen hakeutuminen koetaan hankalaksi tai tietoa vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen jaksoista ei ole saatu. Mielestämme kuulovammaisen kuntoutujan oikeus laadukkaaseen ja omia yksilöllisiä tarpeita vastaavaan kuntoutukseen ei tule toteutumaan, jos KELA pudottaa aikuisten kuulovammaisten vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen pois palvelukuvauksista.

Toinen haaste vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen kohdalla on se, ettei se vastaa yli 65-vuotiaiden palvelutarpeisiin ollenkaan. Myös yli 65-vuotiaiden joukossa on vaikeasti kuulovammaisia tai kuuroutuneita ikäihmisiä, joille ei välttämättä voida suositella sisäkorvaistutetta tai jotka eivät ole vielä suostuvaisia istutekuntoutukseen. Näiden ihmisten mahdollisuudet toimia yhteiskunnan jäsenenä olisi myös kyettävä turvaamaan kuntoutuksen keinoin. Vaativa lääkinnällinen kuntoutus tukee nimenomaan kuulovammaisen kommunikaatiota ja arjessa pärjäämistä.

Kuuloliitto ry esittää, että jatkossa vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palveluntuottajia ei valittaisi kilpailuttamalla, vaan KELA käyttäisi vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palveluja hankkiessaan suorahankintaa. Edelliset aistivammaisten kuntoutuspalvelujen hankinnat on tehty katsomalla pelkkää hintaa eikä ole otettu huomioon palveluntuottajan

¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, artikla 26

² Koskela ym. (2013) Kuulokojeen käyttäjät työelämässä. Monimenetelmäinen tutkimus kuulokojeen käytön esteistä ja edisteistä työelämässä.

³ Lamb, B., Archbold, S., O'Neill, C (2016) Spend to save: Investing in hearing technology improves lives and saves society money

aistivammoihin liittyvää osaamista ollenkaan. Käyttämällä suorahankintaa kuulovammaisten kuntoutujien kuntoutuspalvelujen hankinnassa varmistetaan, että myös aikuiset kuulovammaiset voivat saada tarpeitaan vastaavaa yksilöllistä ja laadukasta vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta.

Yksityiskohtaiset huomiot

Kohderyhmä

Esitämme, että kohtaan **3.1 kuntoutuja** lisätään, että vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen asiakkaita ovat myös kuulovammaiset asiakkaat, joilla on kuulovammaisuuteen liittyvä tehostetusti ja moniammatillisesti toteutettavan yksilökuntoutuksen tarve.

Kuntoutuksen rakenne ja sisältö

Esitämme, että kuntoutuksen sisältöä käsittelevää teema-osuuteen (5.2 Teemat) lisätään maininta kuulemisen apuvälineiden käytön ohjauksesta. Kuulemisen apuvälineiden (kuulokoje/sisäkorvaistute) käyttö on erittäin keskeinen asiakokonaisuus kuulovammaisten aikuisten kuntoutuksessa. Kuulemisen apuvälineiden käyttö liittyy myös aikuisten kuulovammaisten kommunikointiin, osallisuuteen ja työikäisillä työelämässä mukana olemiseen. Esimerkiksi työikäisillä kuulemisen apuvälineiden käytön osaaminen liittyy keskeisenä asiana työssä jaksamiseen ja työn tekemiseen.

Suomessa aikuisten kuulovammaisten kuntoutuksen ongelmana on nimenomaan se, etteivät työikäiset saa riittävästi kuntoutusta työelämässä selviämiseen ja siellä jaksamiseen. Nykyajan työelämä vaatii yhä enemmän vuorovaikutusta painottavia taitoja ja kuntoutuksella on merkittävä rooli siinä, että työikäinen kuulovammainen löytää kuntoutuksessa ne yksilölliset keinot, joiden turvin hän pystyy jatkamaan työelämässä vaikeasta kuulovammasta huolimatta. Työikäisille kuulovammaisille kuntoutuksessa korostuvat työelämäteemat, esimerkiksi miten työssä pystyy jaksamaan kuulovammaisena, minkälaisia muita apuvälineitä työhön ja työpaikalle on mahdollista saada, miten kommunikaatiota voidaan tukea työpaikalla ja mitä muita kohtuullisia mukautuksia työpaikalla kenties tarvitaan.

Kuuloliitto ry esittää, että kuulovammaisten aikuisten vaativassa lääkinnällisessä kuntoutuksessa keskeisiä teemoja tulee nimenomaan olla kuuloon, kuulemisen apuvälineisiin, kommunikaatioon ja työelämään ja opiskeluun liittyvät kysymykset. Substanssiasian (kuulo, kuulovammaisuus) tulee olla teemaosuuksien keskiössä. Kuntoutuksesta voidaan mieluummin karsia sellaisia teema-osuuksia (esimerkiksi frisbee-golf), jotka eivät auta kuulovammaisen aikuisen kuntoutusta tehokkaasti.

Henkilöstön osaaminen

Kuulokojeen ja sisäkorvaistutteen käytön ohjaus on oma **vaativa erityisosaamisen alueensa**, joka vaatii vähintään kolmen vuoden työkokemuksen kuulokojeiden parissa ja

vuosien kokemuksen kuulovammaistyöstä. Kuuloliitto ry esittää, että yhtenä avainhenkilönä kuulovammaisten kuntoutujien moniammatillisessa työryhmässä olisi audionomi, joka osaa tulkita kuulokäyrää, ja sitä vastaako kuntoutujan käytännön kuuleminen audiogrammia. Lisäksi audionomin vahvuksina on se, että hän tuntee kuulokojeet, niiden merkit ja tyypit sekä osaa tutkia kuulokojeiden säädöt. Audionomi voi myös suositella yksilöllisiä ratkaisuja apuvälineisiin kuntoutujan henkilökohtaisen tilanteen, kuulokojeen tai implantin merkin, ominaisuuksien ja tyyppin mukaan.

Lisäksi esitämme, että kuulovammaisten aikuisten vaativan lääkinällisen kuntoutuksen henkilöstö koostuu työryhmästä, jonka erityistyöntekijät ja avainhenkilöt osaavat kuulovamman vaikutukset arkeen ja arjen toimintakykyyn. Näin taataan, että kuntoutus on vaikuttavaa. Avainhenkilöinä on oltava vähintään kaksi henkilöä, jotka ovat kokeneita asiantuntijoita kuntoutujan kuulovamman suhteen.

Työryhmän jäsenistä vähintään avainhenkilöillä on oltava alan kokemusta 10v ajalta, josta vähintään 3 vuotta on kuntoutujan kuulovammaa varten toteutetusta Kelan moniammatillisesta kuntoutuksesta.

Palveluntuottajan kokemus

Esitämme, että aikuisten kuulovammaisten vaativan lääkinällisen kuntoutuksen tuottajalla tulee olla kokemusta kuulovammaisten parissa tehdystä Kelan vaativasta lääkinällisestä kuntoutuksesta tai Kelan harkinnanvaraisesta lääkinällisestä kuntoutuksesta.

Aikuisten kuulovammaisten vaativaa lääkinällistä kuntoutusta tuottavalla palveluntuottajalla tulee olla kokemusta Kelan järjestämästä kuulovammaisten moniammatillisen lääkinällisen kuntoutuksen toteuttamisesta vähintään 3 vuoden ajalta. Esitämme, että tämän kokemuksen tulee olla kertynyt viimeisen 7 vuoden aikana. Palveluntuottajan kokemusta laskettaessa tulee ottaa huomioon kokemus vain kuulovammaisille järjestetystä lääkinällisestä kuntoutuksesta.

Etäkuntoutus

Suhtaudumme kriittisesti etäkuntoutuksen käyttöön aikuisten kuulovammaisten vaativassa lääkinällisessä kuntoutuksessa. Jos etäkuntoutusta toteutetaan, tulee varmistaa, että etäkuntoutusyhteys on kuulovammaisen kuntoutujan kannalta esteetön ja saavutettava.

Keskeiset ehdotuksemme

1. Aikuisten aistivammojen yksilökuntoutuksen palvelukuvaukseen tulee lisätä kuvaus aikuisten kuulovammaisten kuulumisesta palvelukuvauksen kuntoutuja - määrittelyyn, aikuisten kuulovammaisten kuntoutustyöryhmästä ja sen avainhenkilöistä sekä kuulovammaisten vaativan lääkinällisen kuntoutuksen palveluntuottajan vaatimuksista.

2. Vaativan lääkinällisen kuntoutuksen sisällöt kohtaan (5.2 Teemat) tulee lisätä kuvaus kuulovammaisten aikuisten kuntoutuksen keskeisistä sisällöistä, esimerkiksi kuulemisen apuvälineiden (kuulokoje/sisäkorvaistute) käytön ohjauksesta.
3. Aikuisten kuulovammaisten vaativaa lääkinällistä kuntoutusta tuottavilla palveluntuottajilla tulee olla kokemusta KELA:n järjestämän vaativan lääkinällisen tai harkinnanvaraisen lääkinällisen kuntoutuksen järjestämisestä kuulovammaisille kuntoutujille.
4. Aikuisten kuulovammaisten vaativan lääkinällisen kuntoutuksen palveluja hankittaessa tulee käyttää suoraankintaa, eikä kilpailutusta. Näin varmistetaan kuulovammaisten aikuisten kuntoutujien oikeuksien parempi toteutuminen jatkossa ja se, että palveluntuottajalla on tosiasiallisesti kuulovammaisuuteen liittyvää substanssiosaamista.

Kuuloliitto ry

Eeva Härkänen
Järjestöjohtaja, vt. toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija Anniina Lavikainen, anniina.lavikainen@kuuloliitto.fi, puh. 050 303 4841